

Ключевые слова: Иван Гранчак, историк, Чехословацкая республика, Центральная Европа.

SUMMARY

HISTORIAN IVAN HRANCHAK ON FORMATION OF THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC IN 1918

I. Shnitser (Uzhhorod)

In the article it is analyzed the contribution of Ukrainian historian Ivan Hrančak to the researches of the history of the formation of Czechoslovak Republic in 1918. According to the scientist, the emergence of independent Czechoslovakia had a great influence on the political situation in Central Europe, and its formation took place in difficult international circumstances. The First Czechoslovak Republic created the right conditions for the domestic development of the peoples who lived in it. The ideas of democracy, humanity and benevolence have always dominated in the actions of the First Czechoslovak Republic. The author of the article concludes that, despite certain omissions and manifestations of various ideological influences, Ivan Hrančak did a great job in studying the history of the formation of the First Czechoslovak Republic. Moreover, his research work in the 1990s had a significant influence on the development of Czech and Slovak studies in Ukraine.

Keywords: Ivan Hrančak, historian, Czechoslovak Republic, Central Europe.

УДК 930-051-042.75 (477.87+437.6)

НАУКОВЦІ ІВАН ГРАНЧАК ТА МІХАЛ ДАНИЛАК У СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Ліхтей І. М. (Ужгород)

У статті висвітлено етапи наукової співпраці професора Ужгородського університету Івана Гранчака з професором Кошицького університету Міхалом Данілаком, яка зародилася ще в середині 60-х рр. ХХ ст. Ці вчені зробили значний внесок у розвиток наукових зв'язків між істориками Ужгорода і Пряшева, а також привили своїм учням інтерес до вивчення історії Карпатського регіону, України та Словаччини.

Ключові слова: Іван Гранчак, Міхал Данілак, Ужгородський університет, Кошицький університет ім. П. Шафарика, Пряшівський університет, Закарпаття, Україна, Словаччина.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття вчені Ужгородського національного університету дедалі активніше розвивають наукові контакти зі своїми колегами у Словаччині. Не останню роль у цьому процесі відіграє Пряшівський університет. І хоча цей заклад вищої освіти постав відносно недавно (1 січня 1997 р.), в гуманітарних галузях наукових досліджень він посідає високу сходинку у Словаччині. В цьому немає нічого дивного, адже в Пряшеві тривалий час були розташовані філософський та педагогічний факультети Кошицького університету ім. П. Шафарика. Саме вони, разом із православним та греко-католицьким богословським факультетами, заклали підмурівок Пряшівського університету.

Налагодження поглиблених відносин між ученими Ужгородського (тоді – державного, нині – національного) університету і Кошицького університету ім. П. Шафарика та його структурними підрозділами в Пряшеві припадає на середину 60-х років ХХ ст. Так, 26 квітня 1965 р. між двома вишами було укладено офіційний договір про

співпрацю, який, однак, мав загальний характер. До того ж, багатообіцяючі зв'язки були дещо затьмарені вторгненням радянських військ у Чехословаччину в серпні 1968 р. [28, s. 149]. Та попри це, перший крок було зроблено, тож подальші контакти вже здійснювалися вченими обох вишів. Серед таких учених слід виокремити передусім професора Ужгородського університету Івана Гранчака та професора Кошицького університету Міхала Данілака. Саме ці відомі педагоги й науковці плекали тісну співпрацю між істориками Ужгорода і Пряшева. Відрадно відзначити, що започатковані І. Гранчаком та М. Данілаком контакти між ужгородськими та пряшівськими дослідниками минувшини тривають донині й підтримуються вже їхніми учнями.

Мета дослідження – простежити внесок професорів І. Гранчака та М. Данілака у розвиток словацько-українських наукових зв'язків.

Виклад матеріалу. Один із чільних представників історичної науки в Ужгородському університеті І. Гранчак народився 7 жовтня 1927 р. в селі Нове Давидково (нині – Мукачівського райо-

ну Закарпатської області) в селянській родині. Спочатку навчався в Ново-Давидківській школі, закінчивши сім класів. Відтак 1941 р. вступив до Мукачівської горожанської школи, в якій провчився два роки. 1943 р. І. Гранчак успішно склав вступні іспити до Мукачівської руської учительської семінарії. Щоправда, з вересня 1945 р. цей навчальний заклад було реорганізовано в педагогічне училище. Його І. Гранчак закінчив у червні 1947 р. з відзнакою (як і Мукачівську горожанську школу). Того ж таки року, після тривалих роздумів і поневірянь, він став студентом історичного факультету Ужгородського державного університету, який закінчив 1952 р. і вступив до аспірантури Інституту історії АН УРСР (нині – Інститут історії України НАН України).

Навчання в аспірантурі завершилося успішним захистом в листопаді 1955 р. кандидатської дисертації на тему «Борьба трудящихся Чехословакии против капиталистического гнета в период мирового экономического кризиса 1929-1933 гг.». Науковим керівником дисертаційного дослідження І. Гранчака був доцент Ф. Шевченко (1914-1995), тоді вже досвідчений фахівець, який згодом став членом-кореспондентом АН УРСР, деякий час працював директором Інституту археології АН УРСР і був першим відповідальним редактором «Українського історичного журналу». Активним дописувачем цього академічного часопису, заснованого 1957 р., чи не з перших його випусків став також І. Гранчак [2: 4, с. 62-66; 5; 13, с. 3-4; 16; 18, с. 62; 23, с. 8-17].

Свою трудову діяльність І. Гранчак розпочав 1947 р. паралельно з університетськими студіями. У 1947-1948 навчальному році він, за сумісництвом, працював учителем російської мови в одній зі шкіл Ужгорода, а в 1951-1952 рр. – старшим науковим співробітником Закарпатського обласного архіву. З 15 серпня 1955 р. його було зараховано на посаду старшого викладача кафедри загальної історії Ужгородського університету, де молодому вченому довірили читати курс історії південних і західних слов'ян. У подальшому доля пов'язала І. Гранчака з кафедрою загальної історії на довгі роки. Тут він став доцентом (1960), професором (1969), упродовж кількох десятиліть (у 1961-1969 та в 1970-1987 рр.) був завідувачем цієї кафедри. Працюючи на кафедрі загальної історії, І. Гранчак взявся за написання докторської дисертації з історії робітничого класу Угорщини 1919-1925 рр. [4, с. 65, 66; 15, с.85; 18, с. 62; 23, с. 13, 17-20].

Після успішного захисту в листопаді 1967 р. докторської дисертації І. Гранчак продовжував активно трудитися на ниві розвитку історичної науки. Свою увагу він зосереджував не лише на науковій роботі, але й на підготовці навчально-методичних матеріалів для студентів. До того ж, І. Гранчак був постійним автором і редактором

декількох видань (1966 р. та 1987 р.) підручників з історії південних і західних слов'ян для закладів вищої освіти [4, с. 81-83; 14, с. 39; 23, с. 26-27]. Визнанням досягнень І. Гранчака як ученого стала його участь у складі української делегації в роботі XIII Всесвітнього конгресу істориків у Москві (1970). Крім того, він був делегатом IX Всесвітнього конгресу славистів у Києві (1983) і за кращу доповідь у секції історіографії слов'ян дістав ювілейну медаль Оргкомітету цього форуму. Кожні три роки І. Гранчак брав участь у Всесоюзних славистичних конференціях, які проходили в Києві, Харкові, Львові, Чернівцях, Мінську, Воронежі, Краснодарі, Ужгороді [23, с. 28-29].

1980 р. І. Гранчака було обрано деканом історичного факультету. Однак на цій посаді вчений пропрацював недовго, позаяк 1981 р. його було призначено проректором Ужгородського університету з навчальної роботи. Попри завантаженість адміністративною роботою, І. Гранчак і в цей час продовжував очолювати кафедру загальної історії, не полишав наукової діяльності. На посаді проректора він працював до 1985 р. 1987 р. в рамках структурної реорганізації історичного факультету кафедру загальної історії було перейменовано на кафедру нової і новітньої історії, яку очолив І. Гранчак. З 1993 р. кафедра має назву нової і новітньої історії та історіографії. Впродовж 1992-1996 рр. І. Гранчак був професором цієї кафедри, а відтак перейшов працювати в Ужгородський державний інститут інформатики, економіки і права. Там, починаючи від 1996 р. й до своєї раптової смерті 13 січня 2000 р., вчений очолював кафедру історії та суспільних дисциплін. Крім того, у 1995-1998 рр. І. Гранчак працював директором Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України [4, с. 80; 18, с. 62-63; 22, с. 58-65].

Подібно до І. Гранчака, професор М. Данілак також наполегливо торував свій шлях на науковий Олімп. Символічно, що народився майбутній учений 9 листопада 1933 р. в селі Войнатина (округ Собранці), від якого до Ужгорода рукою подати. Багатодітна сільська родина, в якій зростав Міхал, спонукала хлопця бути чесним і порядним, вселяла віру в те, що всього в житті можна досягти сумлінною працею. Початкову освіту він здобув у рідному селі, далі навчався в горожанській школі у Собранцях. Після її закінчення студіював у гімназіях міст Михайлівці та Собранці. Далі життєва стежка повела Міхала до філософського факультету Карлового університету в Празі, який він успішно закінчив 1957 р. Вчений і досі з вдячністю згадує професорів Йозефа Полішенського (1915-2001) та Антонія Флоровського (1884-1968), які вплинули на його формування як фахівця з проблем всесвітньої історії та міжслов'янських зв'язків [30, s. 11-12; 32, s. 13].

Приємно констатувати, що А. Флоровський

був вихідцем з України: він народився в Єлисаветграді (нині Кропивницький) і до свого вигнання радянським урядом за кордон (1922) був професором Новоросійського (Одеського) університету. Опинившись в еміграції, А. Флоровський невдовзі оселився в Празі і 1933 р. став професором Карлового університету. У Празі історик написав чимало праць, серед яких особливо варте на увагу ґрунтовне дослідження «Чехи і восточные славяне», яке й досі не втратило своєї наукової вартості [19].

Під час навчання в університеті Міхал Данілак вирішив спеціалізуватися на проблемах всесвітньої історії. В контексті цієї спеціалізації він як студент-старшокурсник став орієнтуватися на історію Росії. Такий вибір, очевидно, був зумовлений впливом А. Флоровського, майбутнього керівника дипломної роботи М. Данілака. Обдарований студент обрав для дипломного дослідження тему «Селянська війна під проводом Степана Разіна (1667-1671)». Робота згодом вилася в 169 сторінок тексту. Історія ж України, як згадує М. Данілак, не була самостійною дисципліною. Окремі теми з минулого українського народу вивчалася в курсі «Історія СРСР». Однак їх було небагато, адже при викладанні цієї дисципліни головні акценти припадали на історію Росії.

Можливість поглибити свої знання з історії України з'явилася вченого 1954 р., коли відзначалося 300-річчя Переяславської ради. Як відомо, цю подію історики СРСР та країн соціалістичної співдружності трактували як акт возз'єднання України з Росією. В тогочасній історичній літературі увага зверталася також на позитивну роль у цьому процесі Богдана Хмельницького. 1953 р. в Москві було видано об'ємний (у 3-х томах) збірник документів і матеріалів 1620–1654 рр., присвячений боротьбі українського народу проти польського панування та Переяславській раді. Все це не залишилося поза увагою М. Данілака, і він став вивчати історію козацтва й перебіг збройного повстання під проводом Б. Хмельницького. Зауважимо, що тоді виступ козаків розглядався як національно-визвольний рух, спрямований на визволення України з-під польського панування та на її возз'єднання з Росією. Поглиблений інтерес до проблематики козацтва вплинув і на вибір М. Данілаком теми дипломної роботи [30, s. 11-12].

Слід відзначити, що І. Гранчак також цікавився подіями Визвольної війни українського народу, яку очолив Б. Хмельницький. Під час навчання в аспірантурі він навіть підготував першу в своєму житті брошуру (видану українською та російською мовами), присвячену 300-річчю возз'єднання України з Росією, в якій розглядалася також державотворча діяльність Б. Хмельницького [2, с. 1; 16, с. 109; 23, с. 16].

Подальша праця М. Данілака після завершення університетських студій була пов'язана зі

Східною Словаччиною. Спочатку впродовж кількох років (1957-1960) він учителював і був заступником директора в гімназії міста Собранці, а потім став викладачем Педагогічного інституту в Пряшеві. 1964 р. цей заклад вищої освіти було реорганізовано в педагогічний факультет Кошицького університету ім. П. Шафарика. Новостворений факультет функціонував у Пряшеві, тож М. Данілак, не змінюючи місця проживання, продовжив свою педагогічну діяльність вже як співробітник Кошицького університету ім. П. Шафарика. На педагогічному факультеті він читав лекції та проводив семінари із всесвітньої історії. З 1959 р. в Пряшеві почав працювати ще один підрозділ Кошицького університету ім. П. Шафарика, де також вивчалася історія, – філософський факультет [30, s. 12; 24, s. 150; 31, s. 44; 32, s. 13].

Саме в Пряшеві відбувалося становлення М. Данілака як ученого, тут окреслилися його наукові інтереси, а доля подарувала відданих учнів. Він закінчив екстерном аспірантуру при кафедрі історії Центральної і Східної Європи філософського факультету Брнеського університету ім. Я. Пуркіне (нині Університет ім. Т. Масарика в місті Брно). 1969 р. захистив кандидатську дисертацію, в якій простежив чин галичанських, буковинських і закарпатських українців у революційних подіях 1848 р. Його науковим керівником був завідувач кафедри, відомий чеський науковець, професор Йозеф Мацурек (1901-1992). Матеріали дослідження вилилися в ґрунтовну монографію «Галицькі, буковинські та закарпатські українці в революції 1848-1849 років» (1972) [11; 30, s. 12-13; 32, s. 13].

Уміння знаходити точки дотику, вроджене почуття відповідальності сприяли кар'єрному зростанню М. Данілака. 1973 р. він став доцентом, 1979 р. – професором. Плідну наукову діяльність вдало поєднував із посадовою. Спочатку був завідувачем кафедри історії (1967-1978) та заступником декана (1971-1973) педагогічного факультету Кошицького університету ім. П. Шафарика в Пряшеві. Відтак працював завідувачем кафедри всесвітньої історії (1978-1981, 1986-1990, 1998-2001) на філософському факультеті і тривалий час був проректором (1973-1990) цього ж вишу. Свідченням багатого наукового чину вченого є його участь у Всесвітніх конгресах істориків у Москві (1970), Бухаресті (1980), Штутгарті (1985), міжнародних славістичних з'їздах у Празі (1968) та Варшаві (1973) [32, s. 13-15]. За його плечима чимало конференцій, сотні наукових публікацій.

1965 р. М. Данілак перебував на піврічному стажуванні у Львівському державному університеті ім. І. Франка (нині Львівський національний університет ім. І. Франка), де збирав матеріали для своєї кандидатської дисертації. Йдеться передусім про багаті фонди Львівської державної наукової бібліотеки (нині Львівська національна наукова бібліотека

України ім. В. Стефаника), а також про Центральний державний історичний архів у Львові (нині Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Йому відразу ж видали перепустку для праці в бібліотеці з дозволом вивчати навіть давні фонди, а щодо архіву, то тут довелося чекати цілісний місяць на дозвіл з Москви. Після завершення роботи в архіві М. Данілак був змушений показати відповідним службам всі свої напрацювання.

Ще складнішою була ситуація з Державним архівом Закарпатської області в Берегові. В Ужгороді М. Данілаку повідомили, що Берегово – це прикордонна зона з особливим режимом, тож на дозвіл тільки перебувати там потрібно було спеціальне розпорядження з Управління внутрішніх справ. Не це пішов ще тиждень. Умови праці в Берегові були настільки складними, що результат його подорожі туди не дав бажаних наукових наслідків. Цікаво, що у Львові М. Данілак вивчив українську мову [30, s. 13].

Того ж 1965 р. І. Гранчак, який на той час активно трудився над докторською дисертацією, вперше побував на стажуванні в Кошицькому університеті ім. П. Шафарика. Його консультантом був М. Данілак. Двомісячне перебування в Чехословаччині виявилось для І. Гранчака надзвичайно плідним. Йому вдалося попрацювати в архівах Східної Словаччини, Братислави, Банської Бистриці і Праги. Багато років потому І. Гранчак згадував, що саме тоді він зібрав багатий матеріал з історії чехословацько-угорських зв'язків, які були одним із аспектів його дисертації. Крім того, І. Гранчак прочитав для студентів IV курсу філософського факультету спецкурс «Підкарпатська Русь у складі Чехословаччини» [23, с. 35].

Відтак на базі Кошицького університету ім. П. Шафарика, а точніше – в підрозділах вишу, розташованих у Пряшеві, І. Гранчак проходив стажування кожні п'ять років, намагаючись, як він згадував, «взяти від словацьких учених побільше і віддати їм те, чим самі були багаті» [23, с. 35]. Крім М. Данілака, велику допомогу надавали йому такі пряшівські науковці як професор Василь Скрип (1927-1991), професор Тамара Байцура (1932-2016), професор Міхал Отченаш (1956-2009), доцент Андрій Ковач (1930-2015) [23, с. 36]. Та найбільш тісні взаємини впродовж усього життя І. Гранчак підтримував із М. Данілаком. Для обох учених знаковим став 1965 рік, коли вони проходили стажування: І. Гранчак – у Словаччині, а М. Данілак – в Україні. Мабуть, саме тоді було покладено початок їхній дружбі. Згодом приятні стосунки налагодилися також між родинами І. Гранчака та М. Данілака.

У своїх спогадах, до речі, М. Данілак пише, що першою людиною з Ужгородського університету, з якою вдалося встановити контакти, був професор Ілля Шульга (1921-1993), який у 1958-

1972 рр. завідував кафедрою історії СРСР Ужгородського університету. З ним М. Данілак, так само як і І. Гранчак, підтримував теплі стосунки навіть після того, як учений переїхав працювати у Вінницький державний педагогічний інститут ім. М. Островського (нині Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського) [30, s. 15].

Починаючи із 70-х рр. ХХ ст. М. Данілак неодноразово бував в Ужгородському університеті. Тут він читав лекції студентам історичного факультету, налагоджував контакти між ученими Кошицького та Ужгородського університетів. 1970 р. М. Данілак уперше взяв участь у науковій конференції, яка проходила в Ужгородському університеті. Того ж року було підписано й договір між структурними підрозділами двох вишів: кафедрою історії СРСР Ужгородського університету, яку очолював І. Шульга, та кафедрою історії педагогічного факультету Кошицького університету ім. П. Шафарика в Пряшеві, завідувачем якої був М. Данілак [30, s. 15]. Так було започатковано тривалу співпрацю М. Данілака з викладачами історичного факультету Ужгородського університету.

1971 р., а потім і 1973 р. М. Данілак прочитав студентам історичного факультету Ужгородського державного університету курс лекцій з історії словацько-українських взаємин [30, s. 15-16]. Згодом, 1978 р., вже як проректор з навчальної роботи, він кілька разів виступав на історичному факультеті Ужгородського університету з доповідями про принципи організації методичної роботи в Кошицькому університеті ім. П. Шафарика [23, с. 36]. Коло друзів М. Данілака з когорти вчених-істориків Ужгородського університету поступово розширювалося. Крім І. Шульги, найбільш приятні стосунки М. Данілак підтримував саме з І. Гранчаком. Останній супроводжував М. Данілака на місця проведення археологічних розкопок (у Королеві та інших локаціях). Саме з І. Гранчаком пряшівський учений об'їздив чи не все Закарпаття [30, s. 15]. Це були щасливі та вражаючі миті, які залишають глибокий і неповторний слід у серці й ніколи не забуваються.

Крім особистих симпатій, обох учених зближував, очевидно, і спільний інтерес до минулого чехів і словаків, до історії Карпатського регіону ХІХ-ХХ століть. Так, дисертаційне дослідження І. Гранчака на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук було присвячене вивченню становища трудящих Чехословаччини в період світової економічної кризи 1929-1933 рр. Як відомо, у міжвоєнний період до складу Чехословацької республіки входило й нинішнє Закарпаття, яке тоді мало офіційну назву «Підкарпатська Русь». Цей факт спонукав дослідника до висвітлення минулого нашого краю. Відтак, обмірковуючи тему докторської дисертації, І. Гранчак спочатку акцентував увагу на дослідженні суспільної думки Чехії та Словаччини в середині ХІХ ст. Так, на початку 60-х рр.

XX ст. І. Гранчак підготував декілька публікацій, в яких проаналізував історичні погляди чеського радикального демократа Йозефа Фріча. У цей час він написав і ряд статей з історії Чехії, Словаччини та Польщі для «Української Радянської енциклопедії». Врешті-решт, учений зупинив свій вибір на дослідженні історії Угорщини 1919-1925 рр.

У своїй докторській дисертації, на основі якої після захисту було видано монографію, І. Гранчак дослідив процес активізації робітничого руху впродовж 1919-1925 рр. в Угорщині, що також опосередковано мало вплив і на Підкарпатську Русь. Тож у процесі підготовки кандидатської і докторської дисертацій І. Гранчак оприлюднив цілу низку публікацій з історії Закарпаття 1919-1944 рр. Вже після здобуття наукового ступеня доктора історичних наук і звання професора він активно розширив хронологічні рамки своїх досліджень з новітньої історії Угорщини і Чехословаччини. Він одним із перших серед вітчизняних учених у комплексному монографічному плані приступив до вивчення історії співробітництва Чехословацької соціалістичної республіки та Угорщини з Радянським союзом, зокрема з Українською РСР. Крім того, у сферу зацікавлень І. Гранчака увійшла давня й середньовічна історія Закарпаття, а також соціально-політичний розвиток краю другої половини XX ст. [2; 3; 6; 7; 14; 16; 17; 23, с. 17-19, 32].

Згодом М. Данілак, так само як і І. Гранчак, розширив діапазон свої наукових інтересів, приділивши чимало уваги дослідженню соціально-політичного становища Підкарпатської Русі (Закарпаття) та Східної Словаччини у XX ст. Не оминув учений і таке важливе питання, як внесок словацької історіографії у вивчення історії України [34; 35]. З самого початку свого наукового зростання й досі М. Данілак не зраджує проблематиці нерозривних зв'язків двох сусідніх народів – словаків та українців. Цей визначний пражський славіст, який нині мешкає в Братиславі, є цілою епохою в історії словацько-українських взаємин.

Наприкінці 70-х та впродовж 80-х рр. XX ст. було проведено кілька конференцій, у роботі яких брали участь учені Кошицького та Ужгородського вишів. Так, на базі Кошицького університету відбулися конференції, присвячені утворенню Чехословаччини (1978), словацько-українським зв'язкам у XIX-XX століттях (1980 р.), визволенню Чехословаччини (1985 р.). Натомість в Ужгороді відбулися дві знакові конференції, до організації яких доклали чималих зусиль І. Гранчак. По-перше, це IX Всесоюзна наукова конференція істориків-славістів (21-23 вересня 1982 р.), по-друге, Міжнародна наукова конференція «Ю. І. Венелін і розвиток міжслов'янських взаємозв'язків» (21-23 березня 1989 р.). У роботі останньої брали участь також деякі вчені з Пряшева, серед яких і М. Данілак. Як свідчать матеріали збірника конференції, вчений виголосив доповідь на

тему «Слов'янський з'їзд у Празі (1848) та українці» [12; 23, с. 36].

У жовтні 1990 р. в Ужгороді за активної участі І. Гранчака (він був заступником голови оргкомітету) відбулася ще одна наукова конференція – «Інтелігенція Закарпаття XIX ст. і розвиток гуманітарних наук в контексті міжслов'янських взаємозв'язків». Її було присвячено 45-річчю від дня заснування Ужгородського університету. Конференція збрала багатьох поважних науковців. Усього на ній виступили понад 75 учених, які репрезентували Інститут слов'янознавства і балканістики АН СРСР, Інститут історії АН УРСР, Інститут суспільних наук УРСР у Львові (нині Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН УРСР (нині Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України), Московський, Київський, Львівський, Чернівецький, Донецький, Ужгородський університети, Вінницький державний педагогічний інститут ім. М. Островського, Тернопільський педагогічний інститут (нині Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка), Інститут історичних наук Словацької Академії наук, Кошицький університет ім. П. Шафарика і Музей української культури у Свиднику (Словаччина) [8; 9; 20].

М. Данілак також зголосився до участі в конференції і запропонував тему доповіді «Роль інтелігенції Закарпаття і Східної Словаччини в розвитку українсько-словацьких культурних зв'язків» [20, с. 7]. Та певні обставини, мабуть, не дозволили М. Данілаку виступити на поважному форумі, позаяк у матеріалі про її перебіг, який І. Гранчак та М. Зимомря (також заступник голови оргкомітету) опублікували в часописах «Советское славяноведение» та «Український історичний журнал», його не згадано [8; 9]. Натомість І. Гранчак разом із Г. Павленком (1936-2001) підготували доповідь «Закарпатоукраїнська інтелігенція XIX ст. і зарубіжний слов'янський світ», яку було оприлюднено на другому пленарному засіданні конференції [20, с. 6].

З проголошенням незалежності України та з утворенням самостійної Словацької Республіки приятельські контакти між І. Гранчаком та М. Данілаком стали більш динамічними. Так, у квітні 1996 р. громадськість Закарпаття широко відзначила 350-річчя Ужгородської унії як важливої віхи в духовному житті краю. З цієї нагоди в Ужгороді відбулися дві міжнародні конференції. Перша з них пройшла 3-4 квітня 1996 р., і до її проведення активно долучився І. Гранчак. Організаторами цієї конференції стали Ужгородський університет, Закарпатська обласна державна адміністрація, Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (його очільником був І. Гранчак), Закарпатське обласне товари-

тво «Знання». Другу конференцію було проведено наприкінці квітня 1996 р. Мукачівською греко-католицькою єпархією. Матеріали цих двох наукових форумів було видано окремим збірником, відповідальним редактором якого став І. Гранчак. М. Данілак опублікував у збірнику докладну наукову студію про виникнення Пряшівської греко-католицької єпархії та її роль у відродженні русинів-українців [25].

Слід відзначити, що І. Гранчак як директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України й надалі запрошував М. Данілака до участі в тих чи інших наукових заходах, що проводилися в Ужгороді. Так, 25 червня 1998 р. на базі цієї установи було організовано представницький семінар «Ідеї слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в XIX-XX століттях» (До 150-річчя Слов'янського з'їзду в Празі), на якому з доповіддю «Слов'янський з'їзд у Празі і суспільно-політичний рух в українських землях Австрії» виступив і М. Данілак. За матеріалами семінару було видано науковий збірник, в якому вміщено й публікацію М. Данілака, щоправда, під дещо зміненою назвою – «Словаки, русини і Слов'янський з'їзд у Празі 1848 р.» [26].

Восени 1998 р. на філософському факультеті Пряшівського університету відбулося урочисте відзначення 65-річчя від Дня народження М. Данілака. В рамках ювілею 11-12 листопада 1998 р. було проведено міжнародну наукову конференцію на тему «Центральноевропейські народи на перехрестях історії нового часу 1848-1918». І. Гранчак виступив із доповіддю «Виникнення нових держав у Європі в 1918 році та їх вплив на зміну міжнародних відносин». За підсумками конференції було підготовлено збірник матеріалів з такою ж назвою, де міститься і стаття І. Гранчака [10]. Це, мабуть, була його остання публікація у Словаччині. Віриться: якби не невблаганна смерть, то І. Гранчак зміг би ще

багато зробити для розвитку українсько-словацьких наукових взаємин. На таку думку наштовхує нас активна праця на ниві вивчення історії Карпатського регіону М. Данілака, якому доля подарувала після смерті свого ужгородського колеги й побратима ще багато плідних і щасливих років [28; 29; 35].

Співпраця, започаткована І. Гранчаком та М. Данілаком, продовжується й нині в середовищі їхніх учнів. Словацько-українським взаєминам присвятили свої наукові розвідки словацькі вчені професор Міхал Отченаш, професор Петер Шворц, доцент Любиця Гарбульова й багато інших, наставником яких був М. Данілак. Серед українських науковців традицію продовжують професор Іван Вовканич, професор Володимир Приходько, доцент Ігор Ліхтей та інші, які фахово зростали під патронатом І. Гранчака.

1987 р. І. Гранчак був нагороджений Золотою медаллю Кошицького університету ім. П. Шафарика, а М. Данілак 2000 р. був удостоєний звання почесного доктора (*Doctor honoris causa*) Ужгородського національного університету. Того ж року його було обрано почесним членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка [30, s. 17; 33, s. 8]. Нині М. Данілак тішиться приємним вісточкам від учених з Ужгородського університету та завжди під час зустрічей розпитує про родину І. Гранчака, згадує про його дружину Анну Дмитрівну, доньок Ольгу Лемко та Мар'яну Кляп, передає їм усім щирі вітання.

Висновки. Співпраця між І. Гранчаком та М. Данілаком зародилася ще в середині 60-х років XX століття. Крім приятельських стосунків, ці вчені зробили значний внесок у розвиток наукових зв'язків між істориками Ужгорода і Пряшева. Вони також заохотили своїх учнів до вивчення історії не лише Карпатського регіону, але й історії, з одного боку, Словаччини (І. Гранчак), з іншого – України (М. Данілак).

1. Балагурі Е. А. Професор І. Гранчак як організатор науково-дослідної роботи з проблем первісної та середньовічної історії Закарпаття / Е. А. Балагурі // Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи: Доповіді та повідомлення наукової конференції, присвяченої 70-річчю доктора історичних наук, професора Гранчака І. М. – Ужгород: Патент, 1998. – С. 31-36.
2. Бібліографія наукових і науково-популярних праць І. М. Гранчака / Бібліографічний покажчик склав: М. В. Троян. – Ужгород: Ротапрінт УЖДУ, 1977. – 17 с.
3. Вегеш М. М. Проблеми історії Закарпаття в науковій спадщині І. Гранчака / М. М. Вегеш, Д. Д. Данилюк // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 55-61.
4. Гомоннай В. В. Робота на педагогічній ниві / В. В. Гомоннай // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 62-84.
5. Гранчак І. М. Борьба трудящихся Чехословакии против капиталистического гнета в период мирового экономического кризиса 1929-1933 гг.: Автореф. дисс... канд. ист. наук. – К., 1955. – 17 с.
6. Гранчак І. М. Рабочий класс Венгрии и его борьба против белого террора и фашистского режима во второй половине 1919 - 1925 гг.: Автореф. дисс... д-ра. ист. наук. – К., 1967. – 87 с.
7. Гранчак І. М. Робітничий рух Угорщини. 1919-1925 / І. М. Гранчак. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1968. – 224 с.

8. Гранчак І. М. В контексте межславянских взаимосвязей / І. М. Гранчак, Н. І. Зимомря // Советское славяноведение. – 1991. – № 5. – С. 101-104.
9. Гранчак І. М. Наукова конференція «Інтелегенція Закарпаття ХІХ ст. і розвиток гуманітарних наук в контексті міжслов'янських взаємозв'язків» (Ужгород, 23-25 жовтня 1990 р.) / І. М. Гранчак, М. І. Зимомря // Український історичний журнал. – 1991. – № 7. – С. 155-157.
10. Гранчак І. М. Виникнення нових держав у Європі в 1918 році та їх вплив на зміну міжнародних відносин / І. М. Гранчак // Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848-1918. Zborník venovaný prof. PhDr. Michalovi Danilákovi, CSc. K jeho 65. narodeninám / Zostavili Peter Švorc a Ľubica Harbul'ová. – Prešov: Univerzum, 1999. – S. 226-235.
11. Данилак М. Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848-1949 років / Міхал Данилак – Братислава-Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво, Відділ української літератури, 1972. – 216 с.
12. Данилак М. Слов'янський з'їзд у Празі (1848) та українці / Міхал Данилак // Ю. І. Гуца-Венелін і слов'янський світ: Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Ужгород, 1992. – С. 153-162.
13. Зимомря М. І. Крона працелюбної душі. (Сторінки життя та діяльності Івана Гранчака) / М. І. Зимомря // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 3-7.
14. Ліхтей І. М. Історія країн Центральної Європи (Словаччина, Чехія, Угорщина) в працях професора Івана Гранчака / І. М. Ліхтей // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 37-55.
15. Макара М. П. Учителі і його учні / М. П. Макара, І. М. Чаварга // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 84-106.
16. Олашин М. В. Професор Іван Гранчак. Бібліографічний покажчик / М. В. Олашин // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 7-37.
17. Олашин М. В. Професор І. М. Гранчак як дослідник аграрної історії Закарпаття (кінець ХVІІ - перша половина ХІХ ст.) / М. В. Олашин // Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи: Доповіді та повідомлення наукової конференції, присвяченої 70-річчю доктора історичних наук, професора Гранчака І. М. – Ужгород: Патент, 1998. – С. 37-46.
18. Олашин М. В. Історичний факультет Ужгородського національного університету: Біобібліографічний довідник / М. В. Олашин. – Ужгород: Гражда, 2010. – 440 с.
19. Попова Т. М. Флоровський Антоній Васильович / Т. М. Попова // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. – Т. 4. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 294-299.
20. Програма наукової конференції «Інтелегенція Закарпаття ХІХ ст. і розвиток гуманітарних наук в контексті міжслов'янських взаємозв'язків», присвяченої 45-річчю від дня заснування Ужгородського університету (23-25 жовтня 1990 р.) / Відп. за випуск М. І. Зимомря. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського облполіграфвидаву, 1990. – 16 с.
21. Худанич В. І. І. М. Гранчак – дослідник історії Угорщини / В. І. Худанич // Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи: Доповіді та повідомлення наукової конференції, присвяченої 70-річчю доктора історичних наук, професора Гранчака І. М. – Ужгород: Патент, 1998. – С. 46-50.
22. Чаварга І. М. Професор Іван Гранчак як організатор навчально-виховного процесу в Ужгородському державному університеті / І. М. Чаварга, В. В. Делеган, М. П. Макара, В. П. Мельник // Дослідження історії соціально-економічного розвитку країн Центральної та Південно-Східної Європи: сучасний стан, проблеми, перспективи: Доповіді та повідомлення наукової конференції, присвяченої 70-річчю доктора історичних наук, професора Гранчака І. М. – Ужгород: Патент, 1998. – С. 58-65.
23. Шлях у науку – не гладка доріжка, а складна. Відповіді Івана Гранчака на запитання доцента кафедри історії України Миколи Вегеша // Професор Іван Гранчак: До 70-річчя від дня народження / Упоряд. М. І. Зимомря. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 7-37.
24. Burgerová J. Pedagogická fakulta Prešovskej university v Prešove / doc,Ing. Jana Burgerová PhDr. // Prešovská univerzita v Prešove (1997-2012). Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity. Zostavovatelia: prof. PhDr. Peter Kónya, PhD. doc. PhDr. Eduard Lukáč, PhD. Mgr. Kamila Urmaničová. Ing. Peter Haľko. – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2012. – S. 149-163.
25. Danilák M. Vznik Prešovského greckokatolíckeho biskupstva a jeho úloha v narodnom obrodění rusinov-ukrajincov / Michal Danilák // Ужгородський уніі – 350 років. Матеріали міжнародних наукових конференцій (Ужгород, квітень 1996 р.). – Ужгород: Патент, 1997. – С. 99-103.
26. Danilák M. Slováci, rusíni a Slovanský zjazd v Praze roku 1848 / Michal Danilák // Ідеї слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в ХІХ–ХХ ст.: Доповіді наукового семінару, присвяченого 150-річчю Слов'янського з'їзду в Празі / Заг. ред. І. М. Гранчак; упоряд. І. М. Ліхтей. – Ужгород: Колір принт, 1997. –

- C. 24-30.
27. Danilák M. Národy strednej Európy na križovatkách novodobých dejín 1848/49 - 1918/19 / Michal Danilák // Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848-1918: Zborník venovaný prof. PhDr. Michalovi Danilákovi, CSc. K jeho 65. narodeninám / Zostavili Peter Švorc a Ľubica Harbuľová. – Prešov: Universum, 1999. – S. 300-308.
 28. Danilák M. Slováci a zakarpatskí ukrajinci v premenách storočí (Príspevok k slovensko-ukrajinským stykom a vzťahom) / Michal Danilák // Carpatica-Karpatika. – Ужгород, 2002. – Вип. 17: Українсько-словацькі взаємини в галузі історії, літератури та мови. – С. 130-154.
 29. Danilák M. Okupácia Zakarpatska horthyovským Maďarskom a Malá vojna / Michal Danilák // Carpatica-Karpatika. – Ужгород, 2002. – Вип. 17: Українсько-словацькі взаємини в галузі історії, літератури та мови. – С. 155-162.
 30. Danilák M. Moja cesta k dejinám Rusínov-Ukrajincov / Michal Danilák // Kapitoly z dejín Podkarpatskej Rusi 1919-1945. Venované životnému jubileu 80. narodeninám Dr.h.c. prof. PhDr. Michala Daniláka, CSc. / Ed. Harbuľová Ľubica. – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. – S. 11-17.
 31. Gluchman V. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove / Prof. PhDr. Vasil Gluchman, CSc. // Prešovská univerzita v Prešove (1997-2012). Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity. Zostavovatelia: prof. PhDr. Peter Kónya, PhD. doc. PhDr. Eduard Lukáč, PhD. Mgr. Kamila Urmaničová. Ing. Peter Haľko. – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2012. – S. 43-71.
 32. Harbuľová Ľ. K životnému jubileu historika Michala Daniláka / Ľubica Harbuľová, Peter Švorc // Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848-1918. Zborník venovaný prof. PhDr. Michalovi Danilákovi, CSc. K jeho 65. narodeninám / Zostavili Peter Švorc a Ľubica Harbuľová. – Prešov: Universum, 1999. – S. 13-15.
 33. Harbuľová Ľ. Úvod / Ľubica Harbuľová // Kapitoly z dejín Podkarpatskej Rusi 1919-1945. Venované životnému jubileu 80. narodeninám Dr.h.c. prof. PhDr. Michala Daniláka, CSc. / Ed. Harbuľová Ľubica. – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. – S. 7-8.
 34. Výberová personálna bibliografia Prof. PhDr. Michala Daniláka, CSc. // Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848-1918. Zborník venovaný prof. PhDr. Michalovi Danilákovi, CSc. K jeho 65. narodeninám / Zostavili Peter Švorc a Ľubica Harbuľová. – Prešov: Universum, 1999. – S. 16-18.
 35. Výberová personálna bibliografia Dr.h.c. prof. PhDr. Michala Daniláka, CSc. / Zostavila: Mgr. Štefánia Kováčová // Kapitoly z dejín Podkarpatskej Rusi 1919-1945. Venované životnému jubileu 80. narodeninám Dr.h.c. prof. PhDr. Michala Daniláka, CSc. / Ed. Harbuľová Ľubica. – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. – S. 18-23.

РЕЗЮМЕ

УЧЕННЫЕ ИВАН ГРАНЧАК И МИХАЛ ДАНИЛАК В СЛОВАЦКО-УКРАИНСКОМ ИСТОРИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Лихтей И. М. (Ужгород)

В статье исследуются этапы научного сотрудничества профессора Ужгородского университета Ивана Гранчака с профессором Кошицкого университета Михалом Данилаком, которое наметилось еще в середине 60-х гг. XX в. Эти ученые внесли большой вклад в развитие научных связей между историками Ужгорода и Прешова, а также привили своим ученикам интерес к изучению истории Карпатского региона, Украины и Словакии.

Ключевые слова: Иван Гранчак, Михал Данилак, Ужгородский университет, Кошицкий университет им. П. Шафарика, Прешовский университет, Закарпатье, Украина, Словакия.

SUMMARY

THE SCIENTISTS IVAN HRANCHAK AND MICHAL DANILAK IN SLOVAK-UKRAINIAN HISTORICAL DISCOURSE

I. Likhtei (Uzhhorod)

The article covers stages of the scientific collaboration of Professor Ivan Hrančák from Uzhhorod University and Professor Michal Danilák from Kosice University which started in the mid-60s of the XX century. These scientists made a significant contribution to the development of scientific relations between historians of Uzhhorod and Presov, and also fostered the interest of their students in studying the history of the Carpathian region, Ukraine and Slovakia.

Keywords: Ivan Hrančák, Michal Danilák, Uzhhorod University, Presov University, Kosice University named after P. Šafárik, Presov University, Transcarpathia, Ukraine, Slovakia.